

..... Ἀπὸ τὴν ποντιακὴ λαογραφία

..... Σ Η Μ Α

Ο.- Ποντιακὰ ἔθιμα τῆς Λαμπρῆς. - Τὴν ἐκπομπὴ αὐτὴ γράφει καὶ ἐπιμελεῖται ὁ Στάθης Εὐσταθιάδης. Στὴ λῦρα ὁ Γιωργούλης.

..... τὸ σῆμα σβῆνει

Ἀθάνατη ἡ δόξα τῆς περασμένης ἐθνικῆς μας ζωῆς. Οἱ γενεές τοῦ ἔθνους, ἡ μιὰ κατόπιν τῆς ἄλλης, κράτησαν ἄσβεστη μέσ' στήν ψυχὴ τους τὴν φλόγα τῆς ἐσέας γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἦταν πολλές οἱ Ἑλλάδες, πού δημιούργησε ὁ ἐλληνικὸς λαὸς στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ τὰ πανάρχα καὶ χρένια, μὰ καὶ τὰ στερνά. Ἔτσι καὶ ὁ ποντιακὸς λαὸς, ἀπὸ τὸν 80 κιόλας πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα θεμέλιωσεν μιὰ Ἑλλάδα ἐκεῖ στὰ βάθη τῆς ἀνατολῆς, στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ στὰ ἐνδοτέρα τῆς χώρας πρὸς νότον.

Ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀρχαιότητος πέρασε ὁ ποντιακὸς λαὸς μετὰ τὴν Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ στὴν ἐνδοξη Βυζαντινὴ περίοδο, ὅπου οἱ πόντιοι Ἀκρίτες φύλαγαν ἄγρῳχοι φρουροὶ στὰ ἀνατολικά σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἦταν ὁ Πόντος ἡ πιὸ ἀπομεμαρυσμένη ἐπαλξὴ τοῦ Βυζαντίου. Κι' ὅταν οἱ Θράκοι κατέλαβαν τὴν Κωνσταντινούπολη, στὸν Πόντο, μὲ πρωτεύουσα τὴν Τραπεζοῦντα, ἰδρύθηκε μιὰ καινούργια αὐτοκρατορία, ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Κομνηνῶν - 1204 - καὶ κράτησε μέχρι τὸ 1461. Ὁ λαὸς μας δὲν δαμάστηκε κατὰ τὴν διάρκειά τῆς σκοτεινῆς περιόδου, ὅπου τοῦ Γένους ἐπὶ 400 χρόνια στέναζε κάτω ἀπὸ τὸν σκληρὸ ζυγὸ τοῦ ἀπιστοῦ. - Αὐτὰ ἦταν τὰ ἱστορικὰ ὁρόσημα, ἀπὸ ὅπου ἔγινε ἡ πορεία τοῦ ποντιακοῦ λαοῦ ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. Ἡ ψυχικὴ ἀντίσταση αὐτοῦ τοῦ λαοῦ στὶς ποικίλες ἀντιξοότητες ἦταν ἀξιοθαύμαστη. Τὸν ἔσωσε ἡ μεγάλη του πίστη στὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ ἀνλτοῦσε κουράγιο ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴ του πίστη.

Οἱ μεγάλες θρησκευτικὲς ἐορτές ἀποτελοῦσαν γιὰ τὸν ποντιακὸ λαὸ καθεὶς χρόνος φωτεινὰ σύμβολα. Τὰ Χριστούγεννα στερέωναν μέσ' στήν ψυχὴ τὴν ἐλπίδα. Ἡ Λαμπρὴ μετέτρεπε τούτῃ τὴν ἐλπίδα σὲ βαθειὰ πίστη. Μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς Λαμπρῆς οἱ σιλαβωμένοι ἐλληνο-πόντιοι ἀναθάρρουν. Ἡ σιλαβιά τους κράτησε μέχρι τὸ 1922. Περίμεναν μαζί μὲ τὴν ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἀναστηθοῦν καὶ οἱ ἴδιοι, νὰ λυτρωθοῦν περίμεναν. Κι' ὅμως ἡ σκληρὴ μοῖρα πρόσταξε τὸν ξερριζωμὸ ἀπὸ τὶς προαιώνιες ἐστίες τους. Καὶ ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα, στὴν ἀρχικὴ πατρίδα.

Κράτησαν οἱ ἐλληνο-πόντιοι τὶς ἐθνικο-θρησκευτικὲς παραδόσεις πιστά. Τὴ ζωὴ τους ἐρρύθμιζαν διάφορα ἔθιμα. Σὲ μερικὰ ἀπὸ τοῦτα τὰ ἔθιμα, πού εἶναι γιὰ τὴ Λαμπρὴ, θὰ ἀναφερθοῦμε τώρα.

. Λ Υ Ρ Α (ἀπαλά σέ ὑπόκριση ,

Ο.- Μεγάλη Ἑβδομάδα. Ἡ ἀγωνία τῆς ψυχῆς τῶν ποντίων ἐντείνεται. Μέχρι τῆς Μεγάλης Τετάρτης πρέπει νά γίνη ὁ γενικός καθαρισμός στά σπίτια καί τίς αὐλές. Σπίτια, αὐλές καί ψυχές πρέπει νά λάμπουν ἀπό καθαριότητα. Πρὸ παντός μέ ψυχὴ καθαρή θά ὑποδεχθοῦν τῇ Λαμπρῇ.

Σέ ὅλη τῇ διάρκεια τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, ἀθόρυβη ἡ ζωὴ στό χωριό. Σιωπηλοὶ οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι ἀφοσιώνονται στήν πίστη τοῦ Ἀριστοῦ, στή λατρεία τοῦ Θεοῦ. Μέ κατάνυξη παρακολουθοῦν κάθε ἐσπέρας τὴν Θεία Λειτουργία.

. ἡ λύρα σταματᾷ

Τό Μεγάλο Σάββατο εἶναι ἡ τελευταία μέρα τῆς ἀναμονῆς. Ἡ Κυριακή τοῦ Πάσχα θά εἶναι ἡ μεγάλη μέρα, ὅπου θά ὑποδεχθοῦν τῇ μεγάλῃ χαρᾷ. Οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ δέν μποροῦν νά περιοριστοῦν στήν ἀτομική τους χαρά. Δέν νοιάζεται ὁ καθένας μονάχα γιά τό ἄτομό του, γιά τὴν οἰκογένειά του. Τό Μεγάλο Σάββατο θά σκεφθοῦν οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ καί τόν συνάνθρωπό τους. Μήπως ὑπάρχει κανένας στό χωριό, φτωχός ἢ ἀνήμερος; Μήπως ὑπάρχει οἰκογένεια στό χωριό, ὅπου ἔχει ξενιτεμένο, πού δέν μπόρεσε νά στείλῃ στοὺς σπιτικούς του χρήματα, γιά νά γιορτάσουν τῇ Λαμπρῇ, ὅπως καί οἱ ἄλλοι μέ ὅλα τὰ ἀγαθὰ στό λαμπριάτικο τραπέζι; Τὰ ἀνθρωπιστικά αἰσθήματα λειτουργοῦν. Αὐθόρμητα, χωρίς κανένα ἐξαναγκασμό, ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία κινεῖται πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῇ. Οἱ εὐποροὶ σέ κάθε γειτονιά συνεννοῦνται, καταρτίζουν μιὰ ἐπιτροπὴ καί ἀθόρυβα καί ἀνεπίσημα συγκεντρώνουν αὐγά, τσορέκια, χρήματα καί ἄλλα πασχαλινὰ δῶρα καί τὰ διαμοιράζουν τό ἴδιο βράδυ τοῦ μεγάλου Σαββάτου στοὺς ἀναξιοπαθοῦντες. Πρέπει ὅλοι τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς νά χαίρωνται. Δέν γίνεται ἄλλιως. Ἡ Λαμπρὴ πρέπει νά βρῇ ὅλους χαρούμενους. Ἡ χαρὰ στό χωριό πρέπει νά εἶναι ὁμαδική, ὁλοκληρωμένη. Πῶς νά χαρῆς τῇ χαρᾷ τῆς Λαμπρῆς, ὅταν ὁ συνάνθρωπός σου εἶναι πικραμένος; Αὐτὴ ἡ συνείδηση, πού ἔγινε βίωμα στήν ψυχὴ τοῦ συνόλου, εἶναι ἀποτέλεσμα μακροχρόνιου ἀσκήσεως τῶν ἀνθρώπων στό βωμό τῆς ἀρετῆς, πού πῆρε τὴ μορφὴ τῆς σ' ἓνα ἐθιμικοῦ κανόνα.

. Λ Υ Ρ Α (μακρόσυρτος, ἀπαλὸς σκοπός)

Ξημερώνει ἡ πρώτη μέρα τῆς Λαμπρῆς. Ἡ χαρμόσυνη νύχτα, ὅπου τὰ σήμαντρα ἐσήμαναν Ἀνάσταση, γέννησε ὁλόλαμπρο φῶς, πού ὅλο καί ἔλαμπε πρὸς πολὺ ὅσο ξημέρωνε. Μέ τό ξημέρωμα λάμπει ἡ φύση, λάμπουν καί οἱ καρδιές. - Πρώτη μέρα τῆς Λαμπρῆς:....

Τρισευτυχισμένες οἱ οἰκογένειες γυρίζουν μετὰ τῇ Θείᾳ Λει-

τουργεία στά σπίτια τους. Ἡ πρώτη μέρα τῆς Λαμπρῆς συγκεντρώνει ὅλους στά σπίτια τους. Τήν πρώτη μέρα ἀπολαμβάνουν οἱ ἄνθρωποι στό σπιτικό τους τή χαρά τῆς Λαμπρῆς. Αὐτός εἶναι ὁ κανόνας. Οἱ ἐπισκέψεις θά γίνουν τή δεύτερη μέρα. Ὅμως ὑπάρχει καί ἡ ἐξαίρεση καθιερωμένη ἀπό ἕνα παλιό ποντιακό ἔθιμο.

Ἡ Λαμπρή βρίσκει κάποτε ἀνθρώπους, πού δοκίμασαν πρόσφατα κάποιον πόνο. Πενθεῖ κάποιος στό χωριό γιά τόν θάνατο προσφιλοῦς προσώπου του ἢ τοῦ ἡρθε μιά μεγάλη συμφορά. Ἐνῶ ὁ πόνος τους ὑπάρχει, ἔρχεται ἡ Λαμπρή. Ἡ χαρά τῆς Λαμπρῆς δέν μπορεῖ βέβαια νά διώξῃ τό βαρύ πένθος. Ἰσα-ἴσα τό ἀντίθετο μπορεῖ νά συμβῇ. Τήν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς ὁ πόνος μας γιά τή συμφορά, πού δοκιμάσαμε μέ τόν θάνατο ἀγαπημένου μας προσώπου, γίνεται πιά ἔντονος. Αὐτά ἔχοντας ὑπ' ὄψη της ἡ λαϊκή ψυχή καθιέρωσε τήν ἐξαίρεση ἀπό τόν κανόνα. Τήν πρώτη μέρα ὅλοι γιορτάζουν τήν Λαμπρή στά σπίτια τους. Ὅμως οἱ συγγενεῖς, οἱ καλοί γείτονες καί φίλοι, θά ἐπισκεφθοῦν τοὺς πονεμένους συνανθρώπους των τήν πρώτη κιόλας ἡμέρα. Πρέπει νά τοὺς κρατήσουν συντροφιά τήν πρώτη μέρα τῆς Λαμπρῆς. Ἡ παρουσία τῶν συγγενῶν καί φίλων στό σπιτικό τῶν πονεμένων ἀνθρώπων ἔχει πολύ μεγάλη σημασία. Τίποτε δέν εἶναι πιά παρηγορητικό ἀπό μιά συμπαράθεσ-
σταση ἔμπρακτη τοῦ συνανθρώπου σου, ἀπό ἕνα καλό λόγο του.

Τό ποντιακό αὐτό ἔθιμο τῆς Λαμπρῆς, πού καθορίζει τό καθήκον τῶν ἀνθρώπων νά ἐπισκεφθοῦν τήν πρώτη κιόλας μέρα τοῦ Πάσχα τοὺς πονεμένους συνανθρώπους των, νά τοὺς ἐπισκεφθοῦν στά σπίτια τους, νά μένουν μαζί τους ἀρκετές ὥρες, ἀπαλύνει τόν πόνο τους. Ἔτσι ἡ συμμετοχή ὅλων στή χαρά τῆς Λαμπρῆς γίνεται κατὰ κάποιο τρόπο πάνδημη. Ἀντιλαμβάνονται ὅλοι - καί αὐτοί οἱ πονεμένοι ἄνθρωποι - ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς Λαμπρῆς πρέπει νά εἶναι χαρμόσυνη. Ἔτσι θεμελιώνεται ἠθικά καί ψυχολογικά ὁ πανηγυρισμός καί τό ξεφάντωμα τῆς λαμπριάτικης χαρᾶς. Ὅλα μελετημένα. Τίποτε ἀψυχολόγητο. Ὁ ρυθμός τῆς ζωῆς, πού δίνουν τά ἔθιμα, ἀνταποκρίνεται στήν ἐσώτατη ἀνάγκη τῆς λαϊκῆς ψυχῆς.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Στήν δεύτερη μέρα τῆς Λαμπρῆς ἡ χαρά τῶν ἀνθρώπων δίνει καί παίρνει. Συγκροτοῦνται διάφορες ὁμάδες γλεντοκόπων μέ τή λύρα καί ἀρχίζουν τίς ἐπισκέψεις σέ ὅλα τά σπίτια, ἰδίως μένουν περισσό-
τερο στοὺς Γιώργηδες, ἀν συμβαίῃ ἡ ἑορτή τοῦ Ἀγίου Γεωργίου νά συμπέσῃ μέ τήν δεύτερη μέρα τοῦ Πάσχα. Καί ὅχι μονάχα οἱ διασκεδά-
στές μέ τή λύρα. Ἐπισκέπτονται τά σπίτια καί γέροντες, δύο καί τρεῖς μαζί καί περισσότεροι ἀκόμη. Οἱ νοικοκυρές τοὺς ὑποδέχονται

μέ ευγένεια. Ο σεβασμός προς τους γέροντες είναι απόλυτος. Και ο γέροντες απέναντι σε τουτον τον σεβασμό προσφέρουν τις καλές του ευχές.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Θά αναφέρωμε ένα άκομη ποντιακό έθιμο για τή Λαμπρή. Τα δύσκολα προβλήματα της ζωής οδηγούν κάποτε σε παρεξηγήσεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Και οι παρεξηγήσεις δημιουργούν κάποτε έχθρες του ενός προς τον άλλον. Καταπιέζεται ο νους από τήν ανάγκη και δέν αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος τήν ασχήμια. Όμως άλλοι μονοί.... Τήν Λαμπρή πρέπει να τήν υποδεχθούν οι άνθρωποι με καθαρή τήν καρδιά. Καμιά παρεξήγηση δέν δικαιολογείται. Οι έχθρες πρέπει να παραμερισθούν ολότελα. "Αν οι παρεξηγημένοι επιμένουν να μένουν στην έχθρα τους, θά μπούν στη μέση οι δημογέροντες του χωριού. Αυτοί είναι οι άγρονόμοι φρουροί και οι πιο ζωντανοί φορείς των παραδόσεων. Θά μιλήσουν στους παρεξηγημένους με λόγια φιλοσοφημένα, θά αναφερθούν στην έννοια της αγάπης και θά θέσουν επιτακτικά ενώπιόν τους και τό καθήκον και τό χρέος τους, όπου τήν ημέρα της Λαμπρής οφείλουν οι παρεξηγημένοι αυτοί να συμφιλιωθούν. Και δέν γίνεται απλώς μια τυπική συμφωνία να παραμερίσουν οι παρεξηγημένοι τήν διαφορά τους μονάχα κατά τις ημέρες της Λαμπρής. Δέν γίνεται αναστολή του θυμού και της έχθρας. Η παρέμβαση των γερόντων τήν ημέρα της Λαμπρής, υπό τό έντονο αίσθημα της αγάπης, στην διαφορά των παρεξηγημένων, λύει ουσιαστικώς αυτήν, διευθετεί τήν παρεξήγηση, συμβιβάζει τους αντιδίκους, αποδιώχνει τήν έχθρα.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Έδω κλείνει τό πρόγραμμά μας. Και πριν άκουστέ τό σήμα της έκπομπής μας, επιτρέψτε μας, σάς παρακαλούμε, φίλοι άκροαταί, να σάς ανακοινώσωμε, ότι τήν άλλη Κυριακή, Κυριακή του Θωμά, δίδεται στις 11 ή ώρα τό πρωί στό στρατιωτικό θέατρο της πόλεώς μας ποντιακό θέατρο λαογραφικού περιεχομένου. Ο ποντιακός θίασος Θεο/νίκης ανεβάζει τό νέο ήθογραφικό έργο του Σταθή Ευσταθιάδη " Ο Φίλπον ". Σκηνοθεσία Μιχάλη Ευνηγόπουλου. Συμπράττουν οι καλλιτέχναι: Φρόσω Καλατζίδου, Μαρία Ευσταθιάδου, Άννα Θεοδωρίδου και Νάνκος. Επιμέλεια και έκτέλεση τραγουδιών από τον Χρυσάνθο, στη λύρα ο Γιωργούλης. Συμπετέχει όμάς χορευτών ζιπκοφόρων με επί κεφαλής τον Τζώνη. *Γνωστός όργος ή έργαλειό - Ποντιακή φωνή ή Περιχέι μεθόφεια, ίδιωρί, ή*

. Σ Η Μ Α

Άκούσατε τή λαογραφική μας έκπομπή, που γράφει και επιμελείται ο Σταθής Ευσταθιάδης.

. τό σήμα σβήνει